

JURIDISKA FAKULTETEN

vid Lunds universitet

Hampus Krüger

Filmens totalitära historia

En granskning av den svenska filmcensuren för
vuxna ur ett kritiskt perspektiv

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet

15 högskolepoäng

Handledare: Sacharias Votinius

Termin: VT 2024

Innehåll

Summary	1
Sammanfattning	2
Förord	3
Förkortningar	4
1. Inledning	5
1.1 Bakgrund.....	5
1.2 Syfte och frågeställningar.....	5
1.3 Avgränsningar.....	6
1.4 Metod och perspektiv.....	7
1.5 Material och forskningsläget.....	8
1.6 Disposition.....	10
2. 1890–1930-talet	11
2.1 Biografförordningen & Statens biografbyrå.....	11
2.2 Filmcensuren för vuxna utvidgas.....	13
3. 1940–1950-talet	15
3.1 Den mentalhygieniska inriktningen.....	15
4. 1960-talet	18
4.1 Liberalisering & filmcensurutredningen.....	18
5. 1970–1990-talet	21
5.1 Yttrandefrihetsutredningen.....	21
5.2 Videovåld & filmcensuren utvidgas.....	22
5.3 Filmgranskningslagen.....	24
6. 2000-2010-talet	27
6.1 Filmcensuren för vuxna avskaffas.....	27
7. Analys	29
7.1 Förutsättningar för analysen.....	29
7.2 Skadar filmer vuxna?.....	29
7.3 Var vuxencensuren effektiv/proportionerlig?.....	31
7.4 Slutsats.....	32
Källförteckning	34

Summary

This essay has two aims. The first purpose is to investigate how movie censorship for adults in Sweden has been developed, motivated and criticized between 1911-2011 using the legal historical method. The essay's second purpose is to investigate whether the legislator's way of justifying film censorship for adults was ever sustainable from a critical perspective.

The thesis mainly uses preparatory work for laws focused on film censorship and literature to show how film censorship for adults has been developed, justified and criticized between 1911-2011. When movie screenings gained traction at the beginning of the 20th century, legislators became concerned that immoral films would negatively affect the population. Consequently, the Cinema Ordinance was established in 1911, which meant that the national Censorship Board could cut or completely ban movies. Since the 1950s, more and more people began to criticize movie censorship for adults. For example, movie censorship for adults was criticized because there was a lack of unequivocal evidence that films could harm ordinary adult citizens. In addition to this, the improved legal status of freedom of expression and technological development also contributed to the increased criticism of movie censorship. In connection with film censorship becoming more difficult to justify, it was decided to remove several grounds for censorship, however it was only until 2011 before the legislature completely abolished movie censorship for adults. Both the political climate and the legislature's belief that there was a need to protect citizens from the harmful effects of movies were contributing factors to the existence of movie censorship for adults for 100 years.

The essay's analysis shows that the legislator's way of justifying movie censorship for adults, based on a critical perspective, was never sustainable. According to the analysis, there has never been a strong reason for using movie censorship for adults. In addition to this, the analysis concludes that film censorship has always been ineffective and resulted in a disproportionate restriction of several important interests.

Sammanfattning

Denna uppsats har två syften. Det första syftet är att utreda hur filmcensur för vuxna i Sverige har utvecklats, motiverats och kritiserats mellan 1911-2011 med hjälp av den rättshistoriska metoden. Uppsatsens andra syfte är att utreda om lagstiftarens sätt att motivera filmcensuren för vuxna någonsin var hållbar utifrån ett kritiskt perspektiv.

Avhandlingen använder främst förarbeten till lagar om filmcensur och litteratur för att visa hur filmcensuren för vuxna har utvecklats, motiverats och kritiserats mellan 1911-2011. När filmvisningar fick sitt genomslag i början på 1900-talet så blev lagstiftaren orolig för att omoraliska filmer skulle påverka befolkningen negativt. Följaktligen etablerades biografförordningen 1911, vilket innebar att Statens biografbyrå kunde klippa eller totalförbjuda biograffilmer. Under 1900-talet andra halva började allt fler kritisera filmcensuren för vuxna. Exempelvis kritiserades filmcensuren för vuxna eftersom det saknades otvetydigt bevis för att filmer kunde skada vanliga vuxna medborgare. Utöver detta var yttrandefrihetens förbättrade rättsliga ställning och den teknologiska utvecklingen bidragande till den ökade kritiken mot filmcensuren. I samband med att filmcensuren blev svårare att motivera så valde man att ta bort flera censurgrunder, dock dröjde det först till 2011 innan lagstiftaren helt avskaffade filmcensuren för vuxna. Både det politiska klimatet och lagstiftarens övertygelse om att det fanns ett behov av att skydda medborgaren från filmens skadeverkningar var bidragande faktorer till att filmcensuren för vuxna existerade i 100 år.

Uppsatsens analys visar att lagstiftarens sätt att motivera filmcensuren för vuxna, utifrån ett kritiskt perspektiv, aldrig var hållbart. Enligt analysen har det alltid saknats särskilt viktiga skäl för att använda filmcensur för vuxna. Utöver detta konkluderar analysen att filmcensuren alltid har varit ineffektiv och resulterat i en oproportionerlig inskränkning av flera viktiga intressen.

Förord

Jag vill tacka min handledare Sacharias Votinius för hans stöd och rådgivning. Hans stöd och rådgivning har varit till mycket stor hjälp under hela skrivprocessen.

Förkortningar

Bet.	Betänkande
Cit.	Citat
Kap.	Kapitel
Kungl. Maj:t	Kunglig majestät
Mot.	Motion
Prop.	Proposition
Prot.	Protokoll
SOU	Statens offentliga utredningar

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Förra året blev de populära filmerna *Barbie* (2023) och *Oppenheimer* (2023) föremål för filmcensur.¹ Termen filmcensur, vilket innebär att myndigheter har en möjlighet att förhandsgranska och följaktligen förbjuda eller ta bort innehåll i filmer som staten inte finner lämplig, associeras främst med totalitära stater. Det kan därför uppfattades som förvånande att Sverige, som nästintill avskaffade censuren när man inrättade världens första tryckfrihetsförordning, var både en av de första staterna att inrätta filmcensuren men också en av de sista demokratiska staterna att avskaffa den.² Under filmcensurens 100-åriga historia i Sverige totalförbjöds klassiska filmer såsom *Nosferatu* (1922), *Motorsågsmassakern* (1974) och *Mad Max* (1979) eftersom Statens biografbyrå ansåg att filmerna var olämpliga.³ I sin helhet var filmen den enda konstform som förhandsgranskades av staten sedan filmcensuren inrättades i början av 1900-talet.⁴ Följaktligen kan man fråga sig vad som egentligen motiverade en sådan totalitär lagstiftning.

1.2 Syfte och frågeställningar

När filmcensuren för vuxna inrättades så valde lagstiftaren att åsidosätta yttrandefriheten, konstnärliga friheten och filmpublikens rätt att få ta del av ocensurerade filmer. Syftet med denna uppsats är att kritiskt granska lagstiftarens argument om filmcensuren för vuxna utifrån dessa intressen. Utöver detta syftar uppsatsen på att visa hur vuxencensuren har utvecklats, motiverats och kritiserats.

---

¹ *Aftonbladet* (2023), "Libanon och Kuwait stoppar "Barbie""; Ibrahim (2023), "Florence Pugh black-barred over "Oppenheimer" nudity in India, Middle East", *New York Post*.

² *Sveriges Radio* (2015), "Sweden one of the last democracies to ban film censorship"; Å Modéer (2010), s. 125.

³ *Svensk Filmdatabas*, "Nosferatu (1922)"; *Svensk Filmdatabas* "Motorsågsmassakern (1974)"; *Svensk Filmdatabas*, "Mad Max (1979)".

⁴ Kling (2021), "Den svenska filmcensuren", *Svensk Filmdatabas*.

För att uppfylla uppsatsens syfte kommer följande frågeställning besvaras i avhandlingen:

- Hur utvecklades, motiverades och kritiserades den svenska filmcensuren för vuxna mellan 1911-2011?

För att uppfylla uppsatsens huvudsyfte kommer följande frågeställning besvaras i analysen:

- Var lagstiftarens sätt att motivera den svenska filmcensuren för vuxna mellan 1911-2011 någonsin hållbart utifrån ett kritiskt perspektiv?

Med termen *hållbart* avses endast följande:

- Att lagstiftaren otvetydigt bevisade att filmer skadade vuxna människor någon gång mellan 1911-2011.
- Att filmcensuren för vuxna, vilket innebar inskränkning av intressen såsom yttrandefrihet, konstnärlig frihet och vuxnas rätt att få ta del av censurerade filmer, var effektiv och proportionerlig i förhållande till målet att skydda vuxna människor från skadliga skildringar någon gång mellan 1911-2011.

1.3 Avgränsningar

Inledningsvis vill jag konstatera, med hänsyn till det begränsade ordantalet, att uppsatsen inte är uttömmande. Uppsatsen fokuserar huvudsakligen på att redogöra för de viktigaste argumenten för- och mot den svenska filmcensuren mellan 1911-2011. Jag kommer främst lyfta argument från offentligt tryck eftersom detta hjälper mig att förstå hur lagstiftaren valde att motivera filmcensuren. Litteratur används endast på begränsat sätt för att ge bakgrund och sätta de olika argumenten i sitt sammanhang. I övrigt kommer jag endast att diskutera de viktigaste lagarna och utredningarna för

vuxencensuren, vilket valdes med hjälp av Arrbäcks sammanfattning om filmcensuren historia⁵ och bakgrundsbeskrivningar i propositioner som behandlar filmcensuren.

Med termen filmcensur avses endast förhandsgranskning av filmer enligt biografafförordningen och filmgranskningslagen. Andra former av filmcensur tas inte upp i uppsatsen. Utöver detta behandlar uppsatsen främst biofilmer och videogramfilmer. Uppsatsen behandlar endast filmcensur för vuxna, dvs. filmer med 15-årsgräns. Filmcensur för barn lyfts inte eftersom ämnet har alltid varit okontroversiellt. Vidare kommer uppsatsen inte fördjupa sig i Statens biografbyrå eller andra verksamheter. Censurgrunderna kommer endast behandlas väldigt översiktligt pga. det begränsade ordantalet. Uppsatsen kommer inte heller fördjupa sig i frågor om filmens åldersgräns. När filmens skador på vuxna diskuteras avses endast risken för ökad brottslighet, psykisk störning och en avhumaniserad världsbild för vuxna. Avgränsningen har gjorts pga. det begränsade ordantalet. Annars förstår jag att det finns andra *skador* man också hade kunnat undersöka.

Vidare vill jag även belysa att uppsatsen endast kommer att kritisera filmcensuren inskränkning av det kritiska perspektivets intressen på principiell nivå. Exempelvis kommer inte uppsatsen ta hänsyn till yttrandefrihetens rättsliga ställning vid de olika tidsperioderna.

1.4 Metod och perspektiv

Uppsatsen använder en rättshistorisk metod för att besvara frågeställningen i avhandlingen. Den rättshistoriska metoden går dels ut på att förklara hur rätten har utvecklats och förändrats över tidens gång, dels förklara varför rätten har utvecklats på ett visst sätt genom rättshistorien.⁶ Uppsatsen använder en rättshistorisk metod eftersom detta hjälper mig beskriva hur den svenska filmcensuren har sett ut och förändrats från 1911 till 2011.

---

⁵ Arrbäck (2001), s. 7–10.

⁶ Musson, Stebbings (2012), s. 1; Nääv, Zamboni (2018), s. 434.

Samtidigt hjälper den mig att beskriva hur samhällets inställning har varit till filmcensuren och hur detta har förändrats med tiden. Till sist hjälper metoden att beskriva vilka argument som var för och emot filmcensuren, samt hur dessa har förändrats genom tiden.

Uppsatsen använder en kritisk rättshistorisk metod och ett kritiskt perspektiv för att besvara huvudfrågeställningen i analysen. Den kritiska rättshistoriska metoden innebär att man kritiskt granskar och analyserar hur rätten har utvecklats genom rättshistorien. Det kritiska perspektivet utgör grunden för hela analysen. Det kritiska perspektivet kommer att ta hänsyn till tre intressen: yttrandefrihet, konstnärlig frihet och den vuxnas rätt att få fritt ta del av ocensurerade filmer. Det kritiska perspektivet har två utgångspunkter som måste vara uppfyllda för att den svenska filmcensuren ska anses ha varit hållbar mellan 1911-2011. För det första ska det ha funnits särskilt viktiga skäl för att inskränka de ovan nämnda intressena. Med andra ord ska lagstiftaren någon gång ha otvetydigt bevisat att filmer skadade vuxna. Det andra kravet är att censuren inskränkning av de tre ovanstående intressena någon gång ska ha varit proportionerlig och effektiv i förhållande till målet att skydda vuxna från skadliga skildringar. Utgångspunkterna är inspirerade av lagstiftarens utgångspunkter, vid 2010 års proposition, för att avskaffa vuxencensuren.⁷ Uppsatsen använder en kritisk rättshistorisk metod och ett kritiskt perspektiv i syfte att analysera, diskutera och kritisera lagstiftarens motivering av den svenska filmcensuren från 1911 till 2011.

1.5 Material och forskningsläget

Vid användning av en rättshistorisk metod ställs höga krav på att man är källkritisk. Av denna anledning har jag valt att främst använda primärkällor såsom propositioner och Statliga offentliga utredningar, eftersom detta ger en klar bild över hur lagstiftaren valt att motivera filmcensuren från 1911 till 2011. Uppsatsen har även använt sekundärkällor i form av litteratur och

---

⁷ Prop. 2009/10:228, s. 40.

enstaka artiklar i syfte att ge en fördjupad förståelse av samhällets inställning till filmcensuren och förklara mer djupgående lagstiftarens motiv vid de olika tidsperioderna. Uppsatsen använde böcker på förstasidan på Lunds universitets bibliotekets webbplats efter en sökning på *filmcensur*. Böcker har därefter valts ut efter relevans till den rättshistoriska metoden. Uppsatsen har därför använt källor som beskrev den svenska filmcensurens historia.

Filmcensuren har ända sedan dess inrättande varit föremål för flera statliga utredningar och lagändringar. Som konsekvens finns mycket dokumentation i offentligt tryck som beskriver den svenska filmcensurens komplicerade historia från 1911 till 2011 på ett sakligt sätt. Vidare har filmcensurens kontroversiella natur resulterat i att ämnet har varit föremål för diskussion i litteratur och media. Både Gunnel Arrbäck, direktör på Statens biografbyrå mellan 1981-2007, och Erik Skoglund, censurchef på Statens biografbyrå mellan 1959-1971, har i sina respektive böcker gett uppsatsen en fördjupad förståelse för filmcensurens tillkomst, tillämpning och utveckling genom historien.⁸ Samtidigt har Björn Harström, vid den statsvetenskapliga institutionen på Stockholms Universitet, i sin avhandling spelat en viktig roll för uppsatsens struktur och hjälpt förklara hur argumenten om filmcensur har förändrats med tiden.⁹ Vidare använde uppsatsen en artikel från Mats Kumlien, professor i rättshistoria vid Uppsala universitet¹⁰. I huvudsak saknas det rättshistoriska texter om filmcensur, där Kumliens rättshistoriska artikel är ett undantag. Därutöver saknas det skrivelser, med undantag från debattartiklar i massmedia, som analyserar och kritiserar lagstiftarens argument för användningen av filmcensur. Uppsatsen har därför en möjlighet att bidra till diskussionen om vuxencensur ur ett kritiskt perspektiv.

---

⁸ Se Skoglund (1971); Se Ülkü, Svensson (2007), "Filmcensurens chef går i protest", *Svenska Dagbladet*.

⁹ Se Harström (2009).

¹⁰ Se *Uppsala universitet*, "Mats Kumlien".

1.6 Disposition

Uppsatsen följer en kronologisk disposition. Kapitel 2 (1890–1930-talet) handlar om filmcensurens tillkomst och utvidgning. Kapitel 3 (1940–1950-talet) redogör för en modernisering av filmcensuren. Kapitel 4 (1960-talet) berör filmcensurutredningens förslag på att avskaffa vuxencensuren. Kapitel 5 (1970–1990-talet) handlar om hur vuxencensuren förändrades i samband med inrättandet av yttrandefrihetsgrundlagen och utvecklingen av videogram. Kapitel 6 (2000–2010-talet) redogör för riksdagens beslut att avskaffa vuxencensuren. Kapitel 7 (Analys) besvarar huvudfrågeställningen.

2. 1890–1930-talet

2.1 Biografförordningen & Statens biografbyrå

1896 visades filmen för första gången offentligt i Sverige. Filmer och biografier fick dock sitt stora genombrott i Sverige under början av 1900-talet, vilket var en tid som präglades av stora förändringar i samhället. Sverige, som fortfarande inte var en demokrati, accelererade från ett jordbrukssamhälle till ett industrisamhälle på väldigt kort tid. Dessutom började statsmakten involvera sig allt mer i medborgarnas liv.¹¹ Filmen var, under 1900-talets början, ett folknöje som var både billigt och lätt att få tillgång till oberoende av samhällsklass.¹² Filmer visades endast på biografier och biografpubliken bestod främst av ungdomar och barn.¹³ Under denna period granskades och reglerades filmens innehåll av den lokala polismyndigheten med stöd av 1868 års ordningsstadga. Exempelvis kunde polisen förbjuda innehåll i filmer som de ansåg stred mot sedlighet eller allmän lag.¹⁴

I samband med filmens ökade popularitet och statens nyblivna intresse för både social- och kulturpolitik började man utreda det s.k. folknöjet. Undersökningarna resulterade i stor kritik mot filmernas innehåll.¹⁵ Filmutbudet, som främst skildrade kriminalitet, beskrevs som direkt olämpligt och omoraliskt. Samtidigt framhöll man att filmer saknade ett konstnärligt värde.¹⁶ Ännu värre blev det när folk började tro att filmen var ett påverkningsmedel av betydande styrka.¹⁷ Exempelvis anförde Bror Gadelius, professor i psykiatri, vid 1908 års opinionsmöte om biograffrågan att ”[i]ngen skildring, hvarken i tal eller skrift, kan så rycka den unga

---

¹¹ Bet. afgivet den 2 september 1910, s. 12; Harström (2009), s. 49.

¹² Prop. 1911:160, s. 12; Kumlien (2007), s. 361.

¹³ Bet. Afgivet den 2 september 1910, s. 12.

¹⁴ Ibid, s. 12; Skoglund (1971), s. 9.

¹⁵ Bet. Afgivet den 2 september 1910, s. 12; Harström (2009), s. 49.

¹⁶ Bet. Afgivet den 2 september 1910, s. 13, 16; Skoglund (1971), s. 82.

¹⁷ Prop. 1911:160, s. 8–10.

publiken med sig som dessa rörliga scenerier”.¹⁸ Den allmänna uppfattningen blev då att filmer som visade våld, brott och sedeslöshet kunde påfresta åskådare att rekonstruera dessa omoraliska beteenden i verkligheten.¹⁹ Följaktligen ville statsmakten skydda medborgarna från den omoraliska filmen.²⁰

Vid samma tidpunkt började filmindustrin bli allt mer frustrerad av polismyndigheternas inkonsekventa kontroller av filmer. Exempelvis var det inte sällan förekommande att en film som blev klippt i ett område av landet, blev förbjuden i ett annat område, men också tillåten i ett tredje område. I några absurda fall kunde dessa inkonsekventa kontroller inträffa i olika delar av samma stad. Svagheter i polisens kontrollsystem resulterade i att filmindustrin ställde sig positivt till en centraliserad filmgranskning som skulle gälla för hela landet.²¹ Samtidigt låg det i filmindustrins intresse att få sina filmer kvalitetsstämplade över hela landet. På längre sikt uppfattade man att detta kunde hjälpa filmen att komma ifrån den negativa stigma som kom att associera filmen med skräplitteratur.²²

I samband med att missnöjet ökade så utfärdades två motioner i riksdagen och en statlig utredning tillsattes 1909.²³ Två år senare trädde förordningen (1911:71) angående biografföreställningar (biografförordningen) i kraft.²⁴ Syftet med biografförordningen var att skydda befolkningen från filmens omoraliska innehåll och skadliga inflytande.²⁵ Obligatorisk förhandscensur infördes för filmer som skulle visas offentligt i Sverige²⁶ En 15-årsgräns infördes, vilket skulle separera barnfilmer från vuxenfilmer. Samtidigt etablerades Statens biografbyrå. De hade behörighet att besluta om filmer

---

¹⁸ Cit. Prop. 1911:160, s. 9.

¹⁹ Prop. 1911:160, s. 8–10, Kumlien (2007), s. 361.

²⁰ Prop. 1911:160, s. 7; Skoglund (1971), s. 10.

²¹ Bet. afgivet den 2 september 1910, s. 15; Skoglund (1971), s. 11; Kumlien (2007), s. 362.

²² Skoglund (1971), s. 82; Kumlien (2007), s. 362–363.

²³ Prop. 1911:160 s. 8; Skoglund (1971), s. 16.

²⁴ Arrbäck (2001), s. 7, 12–14.

²⁵ Prop. 1911:160 s. 7.

²⁶ Bet. afgivet den 2 september 1910, s. 16–17, 19–20.

skulle godkännas i sin ursprungliga form, förbjudas helt eller klippas ner innan de visades offentligt i Sverige. Biografbyråns beslut var giltiga för hela landet och kunde endast överklagas till Kungl. Maj:t.²⁷ Vid tillämpning av filmcensur för vuxna fick Statens biografbyrå endast ta hänsyn till 6 § biografförordningen, vilken föreskrev följande:

Granskningsman må ej godkänna biografbilder, hvilkas förevisande skulle strida mot allmän lag eller goda seder eller eljest kunna verka förråande, upphetsande eller till förvillande af rättsbegreppen.²⁸

Censurgrunderna i 6 § biografförordningen var svårdefinierade och lämnade därför väsentligt utrymme för skönsmässiga bedömningar över vad som fick förbjudas. Exempelvis gav de vaga censurgrunderna i 6 § en möjlighet för Statens biografbyrå att förbjuda filmer som de själva tyckte var omoraliska- eller av dålig smak. Smakcensur var därmed ett faktum.²⁹

Inrättandet av filmcensur i Sverige bemöttes nästintill enhetligt av positiv respons.³⁰ Hjalmar Branting, dåvarande partiledare för socialdemokraterna, valde dock att påminna om filmcensurens nära koppling till både teatercensuren som avskaffades 1872, men också känsliga frågor av både principiell och praktisk karaktär.³¹ I slutändan inrättades filmcensuren utan någon diskussion om yttrandefriheten. Samtidigt presenterade man inte någon omfattande studie till stöd för att filmen kunde skada vuxna medborgare.

2.2 Filmcensuren för vuxna utvidgas

1914, i samband med att första världskriget bröt ut, infördes en ny censurgrund i 6 § biografförordningen genom förordningen (1914:356) om

---

²⁷ Prop. 1911:160, s. 2–5.

²⁸ Se 6 § 1 st. 1 st. men. biografförordningen (1911:7).

²⁹ Skoglund (1971), s. 38–39.

³⁰ Kumlien (2007), s. 362–363.

³¹ Prot. 1909:70, s. 10; Kumlien (2007), s. 362.

ändrad lydelse av §§ 4, 6, 7, och 13 i förordningen angående biografföreställningar (biografförordningen).³² Den nya censurgrunden innebar att propagandainslag i filmer som kunde anses olämpligt med hänsyn till landets förhållande till främmande makt förbjöds. Syftet med bestämmelsen var att skydda Sverige under kriget och bevara vänskapliga relationer till andra stater.³³

1929 kompletterades biografförordningen med förordningen (1929:305) om ändrad lydelse av §§ 3, 5, 6, 7, och 12 i förordningen angående biografföreställningar (biografförordningen), vilket gav biografbyrån behörighet att tillåta filmer endast för manlig- eller endast för kvinnlig publik om det var lämpligt. Syftet var att bestämmelsen främst skulle tillämpas vid sexuella upplysningsfilmer.³⁴

---

³² Skoglund (1971), s. 205; Kumlien (2007), s. 362.

³³ Prop. 1954:116, s. 22; Skoglund (1971), s. 206–207; Svensson (1976), s. 7–8.

³⁴ Mot. 1929:102 I, s. 5–8; Prop. 1954:116, s. 31.

3. 1940–1950-talet

3.1 Den mentalhygieniska inriktningen

Vid slutet av andra världskriget började mänskliga rättigheter prägla den allmänna debatten i de västerländska staterna.³⁵ I Sverige inrättades en ny tryckfrihetsförordning 1949, vilket resulterade i en nyfunnen diskurs om censur kontra yttrandefrihet.³⁶ Under 1940-talet började en växande opinion i pressen att redogöra för filmens konstnärliga utveckling. Huvudargumentet var att filmen hade mognat på ett betydande sätt sedan 1911. Behovet av filmcensur för att skydda befolkningen från omoraliskt innehåll hade därmed avtagit.³⁷ Utöver detta slog televisionen igenom i Sverige på 1950-talet. Den vardagliga medborgaren kunde nu konsumera rörliga bilder i hemmet och utanför biografförordningens tillämpningsområde. I samband med att televisionen växte i popularitet blev filmcensurens ställning i samhället allt mer komplicerad att motivera. Utöver detta ville lagstiftaren anpassa filmcensuren efter idén om folkhemmet. Exempelvis ville statsmakten skydda folkhälsan från filmens skadeverkningar.³⁸ I slutändan, till följd av aspekterna som lyfts ovan, tillsattes en statlig utredning som skulle ompröva och överse filmcensuren i Sverige. Som ett resultat moderniserades vuxencensuren år 1954 med förordningen (1954:512) om ändring i vissa delar av förordningen angående biografföreställningar (biografförordningen). Samtidigt flyttades censurgrunderna från 6 § till 3 § år 1959 med förordningen (1959:348) med särskilda bestämmelser om biografföreställningar m.m. (biografförordningen).³⁹

I 1954 års proposition beslutades att den statliga filmcensuren för vuxna skulle behållas.⁴⁰ Man valde att motivera detta beslut genom att porträttera

---

³⁵ Kumlien (2007), s. 369, 373; Å Modéer (2010), s. 190; SOU 1951:16, s. 7.

³⁶ Kumlien (2007), s. 369.

³⁷ SOU 1951:16, s. 13; Prop. 1954:116, s. 7, 9–10.

³⁸ Kumlien (2007), s. 370; Harström (2009), s. 71–71.

³⁹ SOU 1951:16, s. 10–11; Prop. 1959:135, s. 2; Arrbäck (2001), s. 8, 23–26.

⁴⁰ Prop. 1954:116, s. 12–13.

filmen, i jämförelse med andra kulturella verk, som unik i sin ”förmåga att kunna psykiskt påverka sin publik”.⁴¹ Lagstiftaren ansåg att filmcensuren skulle bevaras för att skydda åskådare från att konsumera innehåll i film som var psykologiskt skadligt.⁴² Utöver detta framhöll lagstiftaren att bibehållandet av statlig filmcensur skulle eliminera implementeringen av privat filmcensur. Enligt utredningen skulle en privat förhandsgranskning resultera i en inkonsekvent och godtycklig filmcensur utan någon standard. Den statliga filmcensuren uppfattades därför som mest lämplig för att skydda åskådare från skadliga skildringar, trots att man inte presenterade något vetenskapligt stöd för detta påstående.⁴³

1954 års lagförslag innebar att censurgrunderna i 6 § både skulle moderniseras och bearbetas utifrån en mentalhygienisk inriktning.⁴⁴ Filmcensuren, som man i framtiden ville börja legitimera med vetenskapligt stöd, tillämpades nu endast i syfte för att skydda medborgaren från psykisk skada.⁴⁵ I den nya omarbetade 6 § 1 st. biografförordningen förbjöds numera endast innehåll i filmer som var förråande, skadligt upphetsande eller uppmanade till lagstridiga handlingar. Utöver detta så beslutade man att behålla 1914 års tillägg om utrikespolitisk filmcensur trots att denna censurgrund inte hade någon koppling till det mentalhygieniska syftet. I propositionen motiverade man beslutet genom att framhålla att det fortfarande fanns ett betydande behov av att förbjuda propagandafilmer, vilket kunde äventyra Sveriges vänskapliga relationer till andra länder.⁴⁶ Därutöver slopades 1929 års tillägg om inskränkning i visningsrätten baserat på kön, med hänsyn till att bestämmelsen var ineffektiv. I utredningen framhöll man att bestämmelsen skapade ett icke önskvärt ”sensationellt skimmer åt filmen” vilket stred mot lagens syfte.⁴⁷

---

⁴¹ Cit. Ibid, s. 12–13.

⁴² Prop. 1954:116, s. 11–13; Harström (2009), s. 65–66, 72.

⁴³ SOU 1951:16, s. 14; Prop. 1954:116, s. 12–13.

⁴⁴ SOU 1951:16, s. 25–26; Prop. 1954:116, s. 18.

⁴⁵ Prop. 1954:116, s. 18; Harström (2009), s. 65–66, 72.

⁴⁶ Prop. 1954:116, s. 22.

⁴⁷ Cit. Ibid, s. 31–32.

I samband med att filmcensuren fick en mentalhygienisk inriktning så betonade lagstiftaren att smakcensur och ingripanden efter moraliska övertygelser inte längre fick förekomma. Lagstiftaren var av uppfattningen att detta skulle resultera i en allt för skarp inskränkning av yttrandefriheten.⁴⁸ Ett stort problem var dock att de nya censurgrunderna, i likhet med 1911 års förordning, fortfarande lämnade ett stort utrymme för skönsmässiga tolkningar över vad som fick förbjudas. För att motarbeta sådan godtycklig censur så behövde censorerna nu ta hänsyn till filmens sammanhang, syfte och helhetsverkan när de tillämpade censurgrunderna 6 § biografförordningen.⁴⁹ Förändringen innebar att man inte längre fick censurera innehåll i en film som hade ett konstnärligt värde.⁵⁰ Samtidigt inrättades ett granskningsråd, bestående av sakkunniga individer inom filmbranschen, som skulle vara ett rådgivande organ till Statens biografbyrå vid frågor om totalförbud och betydande klippningar av filmer. Syftet med rådet var att förhindra godtyckliga ingrepp och maktmissbruk.⁵¹ I sin helhet resulterade dessa förändringar i att smakcensur blev allt ovanligare. Det fanns dock fortfarande en viss tendens att idéer om filminnehåll som stred mot den goda smaken kunde överlappa med innehåll som uppfattades vara psykiskt skadligt.⁵²

Moderniseringen av filmcensuren bemöttes främst av positiv respons.⁵³ Endast enstaka ifrågasatte den nya lagen. Vissa framhöll att det var orimligt att behålla filmcensuren eftersom det förbjudna innehållet kunde konsumeras i andra konstnärliga former som inte var censurerade, exempelvis genom teater, tidningar och böcker. Andra framhöll att filmcensurens nya syfte var otydligt och att censurgrunderna fortfarande var alltför vaga.⁵⁴

---

⁴⁸ Ibid, s. 16, 18.

⁴⁹ SOU 1951:16, s. 14–15; Prop. 1954:116, s. 15–18.

⁵⁰ Prop. 1954:116, s. 15–16.

⁵¹ Ibid, s. 9, 35–36; SOU 1951:16, s. 50.

⁵² Harström (2009), s. 67.

⁵³ Prop. 1954:116, s. 12, 16, 32, 34.

⁵⁴ Ibid, s. 12, 17–18.

4. 1960-talet

4.1 Liberalisering & filmcensurutredningen

Under 1960-talet fortsatte folk att ifrågasätta filmcensuren för vuxna.⁵⁵ Allt fler framhöll att filmcensur stod i konflikt med det demokratiska idealet. Följaktligen framhöll många att filmcensuren endast fick vara kvar om det fanns stöd i opartisk forskning för att vuxna kunde psykiskt skadas av filmer.⁵⁶ Vidare, under år 1964, exploderade den offentliga debatten om filmcensur när Vilgot Sjömans skandalfilm *491* totalförbjöds pga. skildringar av samkönat sex och våldtäkt. Beslutet att förbjuda den sexuella filmen bemöttes både av positiv- och negativ kritik.⁵⁷ I slutänden fick dock den negativa responsen störst genomslag i landet. Följaktligen intog både medborgare och Statens biografbyrå en mer tolerant och liberal inställning mot filmer med sexuella motiv. Efter kontroversen med *491* började Statens biografbyrå exempelvis godkänna flera filmer med beaktansvärda sexualskildringar.⁵⁸ I slutänden blev kulturdebatten om Sjömans *491* så pass betydelsefull att den uppmärksammades i riksdagen.⁵⁹ Efter flera debatter i riksdagens kammare väcktes tre motioner som begärde att filmcensuren skulle omprövas.⁶⁰ Med anledning av motionerna tillsattes filmcensurutredningen år 1964 för att se över filmcensuren. Utredningens slutbetänkande lämnades in 1969.⁶¹

Ett syfte med utredningen var att ta ställning till om filmcensuren för vuxna skulle avskaffas eller behållas.⁶² Utgångspunkten för utredningen var att filmcensur skulle avskaffas om det dels inte var sannolikt att det fanns en risk för att filmer orsakade mentalhygieniska skador på vanliga vuxna

---

⁵⁵ SOU 1969:14, s. 20.

⁵⁶ Harström (2009), s. 77–79.

⁵⁷ SOU 1969:14, s. 21; Skoglund (1971), s. 167–170; *Svensk Filmdatabas*, ”491 (1964)”.

⁵⁸ SOU 1969:14, s. 21; Kumlien (2007), s. 371–372.

⁵⁹ SOU 1969:14, s. 21.

⁶⁰ *Ibid.*, s. 21; Mot. 1964:316 I, s. 2; Mot. 1964:385 I, s. 2; Mot. 1964:459 II, s. 1.

⁶¹ SOU 1969:14, s. 3, 21.

⁶² *Ibid.*, s. 34.

individer, dels att filmcensur, i jämförelse med andra rättsliga medel, inte var det mest effektiva rättsmedel för att bekämpa mentalhygieniska skadeverkningar.⁶³ I utredningen upptäckte man att forskningen inte gav stöd för att sexuella filmer kunde skada en vanlig vuxen publik.⁶⁴ Däremot framhöll man att det fanns små antydningar för att våldsamma filmer kunde ge upphov till ökad brottslighet, psykisk störning och en avhumaniserad världsbild för vuxna.⁶⁵ Dock var utredningen väldigt osäker på huruvida det fanns ett kausalsamband mellan våldsamma filmer och skadeverkningar, eftersom man inte kunde utesluta att andra faktorer i den vuxna människans liv också påverkade forskningens slutsatser.⁶⁶ Samtidigt gav forskningen inte stöd för att vuxna åskådare skulle ta mer skada av våldsamma filmer än av övriga våldsamma konstformer. Med andra ord hade filmen inte en unik förmåga, i jämförelse med övriga konstformer, att skada sin publik.⁶⁷ Utredningen konstaterade därmed att censur, endast för film, inte var ett effektivt rättsmedel för att skydda vuxna från skadliga skildringar. Samtidigt framhöll man att det var direkt orimligt att utvidga censuren till andra konstformer, med hänsyn till att detta skulle resultera i en oproportionerlig inskränkning av yttrandefriheten.⁶⁸ Sammantaget, med hänsyn till resonemangen ovan, föreslog filmcensurutredningen att filmcensuren för vuxna skulle avskaffas.⁶⁹

I slutänden resulterade dock förslaget varken i en ny proposition eller lagändring.⁷⁰ En möjlig orsak till detta var att den socialdemokratiska regeringen inte tilltalades av 60-talets liberala samhällsutveckling. Dessutom hade många inom vänsterblocket en positiv inställning till filmcensuren.⁷¹ Förutom detta så bemöttes förslaget av stark kritik från flera

---

⁶³ SOU 1969:14, s. 34.

⁶⁴ Ibid, s. 35–38.

⁶⁵ Ibid, s. 38–43.

⁶⁶ Ibid, s. 41–42.

⁶⁷ Ibid, s. 42–43.

⁶⁸ Ibid, s. 44.

⁶⁹ Ibid, s. 45.

⁷⁰ Arrbäck (2001), s. 32.

⁷¹ Kumlien (2007), s. 372–373.

remissinstanser, vilket kan ha skrämt regeringen.⁷² I det stora hela så verkade det politiska klimatet, vid denna tid, ha förhindrat att filmcensuren avskaffades i Sverige.⁷³

---

⁷² Skoglund (1971), s. 232–233; Arrbäck (2001), s. 32–33.

⁷³ Kumlien (2007), s. 372–373.

5. 1970–1990-talet

5.1 Yttrandefrihetsutredningen

Under 1970-talets ekonomiska kris började allt fler ifrågasätta den svenska välfärdsstaten. Exempelvis framhöll många att socialpolitiken och det höga skattetrycket både omyndigförklarade svenskar och skadade svenskars rättsliga ställning. Missnöjet med välfärdsstaten gick i hand med den liberala önskan om att begränsa statens makt. Som följd av detta, samt ökad internationalisering, så fick mänskliga fri- och rättigheter en starkare ställning i Sverige.⁷⁴ Exempelvis inrättades ett kapitel i regeringsformen med enbart bestämmelser om mänskliga fri- och rättigheter.⁷⁵ I samband med denna utveckling fanns det en stor ambition att stärka skyddet för yttrandefriheten i Sverige.⁷⁶ Följaktligen tillsattes yttrandefrihetsutredningen 1977 för att lämna ett förslag på en helt ny yttrandefrihetsgrundlag.⁷⁷ Syftet med den nya grundlagen var att ge teknisk media samma skydd som tryckt skrift hade i tryckfrihetsförordningen.⁷⁸

Yttrandefrihetsutredningen innebar, förutom en ny grundlag, att filmcensuren för vuxna skulle omprövas med större hänsyn till yttrandefriheten. Som utgångspunkt framhöll utredningen dels att yttrandefrihet var huvudregeln, dels att det krävdes starka skäl för att filmcensur skulle godkännas som ett undantag.⁷⁹ Efter en avvägning mellan yttrandefrihet och behovet av skydda medborgare från skadliga skildringar så beslutade man sig för att omarbete filmcensuren.⁸⁰ Inledningsvis konstaterade man att obligatorisk förhandsgranskning av filmer skulle bevaras. Dock skulle Statens biografbyrå inte längre ha möjligheten att förbjuda filmer. Deras beslut skulle endast bli rådgivande för en

---

⁷⁴ Kumlien (2007), s. 373.

⁷⁵ Ibid, s. 373; SFS 1974:152.

⁷⁶ Harström (2009), s. 82.

⁷⁷ SOU 1983:70, s. 3.

⁷⁸ Ibid, s. 63; Prop. 1990/91:64, s. 3.

⁷⁹ SOU 1983:70, s. 260–261.

⁸⁰ Ibid, s. 68–69.

domstolsprocess. Enligt yttrandefrihetsutredningens förslag skulle staten endast få ingripa mot filmer efter ett domstolsbeslut.⁸¹

När yttrandefrihetsutredningens förslag om att omarbete vuxencensuren presenterades 1983 så bemöttes det av blandad respons.⁸² Statens biografbyrå framhöll att det nya systemet medförde ”sådana avgörande nackdelar och svårlösta problem att vi inte kan tillstyrka det”.⁸³ Samtidigt betonade departementschefen att det fortfarande fanns ett stort behov att behålla förhandsgranskningen trots detta stod i strid med yttrandefrihetens ideal. Enligt departementschefen var statlig förhandsgranskning fortfarande den mest effektiva metoden, trots fortfarande oklar forskning, för att motverka skadeverkningar.⁸⁴

I slutänden omvandlades aldrig yttrandefrihetsutredningens förslag till lagstiftning.⁸⁵ När yttrandefrihetsgrundlagen (1991:1469) trädde i kraft 1992 så fick all teknisk media ett identiskt skydd för det som tryckt skrift hade i tryckfrihetsförordningen. Dock fanns det ett undantag 1 kap. 3 § yttrandefrihetsgrundlagen som godkände förhandsgranskning av filmer och videogram som visades offentligt⁸⁶

5.2 Videovåld & filmcensuren utvidgas

Under 70- och 80-talet fick videofilmen sitt stora genomslag i Sverige. Framväxten av videobutiker, filmförsäljning och filmuthyrning innebar att medborgare hade lätt tillgång till filmer som inte kunde förhandsgranskas av Statens biografbyrå. Videomarknaden i Sverige kom därför till att präglas av flera filmer med skildringar av grovt våld.⁸⁷ Samtidigt verkade forskningen inte ge upphov till några nya slutsatser om filmvåldets

---

⁸¹ SOU 1983:70, s. 68.

⁸² Prop. 1986/87:151, s. 87–88.

⁸³ Ibid, s. 87–88; Cit. Arrbäck (2001), s. 35–36.

⁸⁴ Prop. 1986/87:151, s. 92, 95.

⁸⁵ Prop. 1990/91:64, s. 73–76.

⁸⁶ Ibid, s. 3.

⁸⁷ Prop. 1980/81:176, s. 4–5; Prop. 1984/85:116, s. 8–9.

skadeverkningar sedan 60-talets filmcensurutredning.⁸⁸ Trots detta skapades en stor hysteri och moralpanik bland många som hävdade, främst utifrån moraliska och inte vetenskapliga ståndpunkter, att våldsfilmerna var både smaklösa och gav upphov till skadeverkningar för vuxna.⁸⁹

Följaktligen presenterade riksdagen lagen (1981:485) om förbud mot spridning av filmer och videogram med våldsinslag (videovåldslagen) och lagen (1982:563) om ändring i lagen om förbud mot spridning av filmer och videogram med våldsinslag (extremvåldsförbudet) för att motarbeta videofilmernas påstådda skadeverkningar. De nya bestämmelserna innebar att det blev förbjudet att sprida videofilmer med långvariga scener av sexuellt våld och extremvåld till allmänheten. Dock kritiserades lagarna för att vara ineffektiva, eftersom man endast kunde ingripa mot ett videogram efter att det hade börjat spridas på marknaden. Följaktligen framhöll många att förhandsgranskning av videogram hade varit ett betydligt effektivare alternativ för att motverka våldsskildringens skadeverkningar. Till följd av detta antog riksdagen år 1985 lagen (1985:990) om ändring i förordningen med särskilda bestämmelser om biografföreställningar m.m. (biografförordningen) i syfte att reformera granskningen av videogram.⁹⁰

1985 års lagändringar innebar att filmer och videogram skulle jämföras, vilket bemöttes av positiv respons.⁹¹ Lagändringen innebar att förhandsgranskningen i biografförordningen, som tidigare endast gällde biofilmer, skulle utsträckas till att även omfatta videogram som visades offentligt.⁹² I propositionen framhöll departementschefen att det var olämpligt att juridiskt skilja på videogram och biofilm eftersom dessa uttrycksformer, från åskådarens synpunkt, uppfattades vara exakt likadana.⁹³ Dock valde man att inte utvidga förhandsgranskningen till videogram som

---

⁸⁸ Prop. 1986/87:151, s. 92.

⁸⁹ Harström (2009), s. 87.

⁹⁰ Prop. 1984/85:116, s. 10–12.

⁹¹ Ibid, s. 13.

⁹² Ibid, s. 12.

⁹³ Ibid, s. 13–14.

hyrdes ut och såldes på marknaden, utan lagändringen avsåg endast offentliga föreställningar. I utredningen anförde man att en sådan lagändring var både opraktisk och skulle medföra allt för stora ingrepp i yttrandefriheten.⁹⁴

5.3 Filmgranskningslagen

Under 70-talet avskaffades tukt- och sedlighetsförbudet i brottsbalken, vilket innebar att pornografiska framställningar i filmer blev tillåtna. Denna utveckling var en direkt konsekvens av samhällets ökade tolerans för filmer med sexuella motiv under 60-talet.⁹⁵ Dock ökade aldrig toleransen för våldsfilm, trots att forskare fortfarande var osäkra på om våldsamma filmer orsakade våldsamt beteende.⁹⁶ Lagstiftaren såg därför ett behov av att tydligare inrikta filmcensuren mot extremvåld. Till följd av detta och yttrandefrihetens- och videogrammens framsteg beslutade lagstiftaren att modernisera censurgrunderna i biografförordningen.⁹⁷ Censurgrunderna i biografförordningen förändrades två gånger, den första förändringen inträffade under 80-talet och andra förändringen inträffade under 90-talet.⁹⁸

1985 beslutade riksdagen på förslag av regeringen och dess statliga utredning att upphäva möjligheten att censurera film pga. utrikespolitiska skäl genom lagen (1985:990) om ändring i förordningen med särskilda bestämmelser om biografföreställningar (biografförordningen).⁹⁹ I propositionen framhöll man att censurgrunden inte hade tillämpats sedan 50-talet. Samtidigt underströk man att ifall bestämmelsen hade tillämpats så hade detta både ökat risken för försök till utpressning från andra stater och begränsat den fria opinionsbildningen i Sverige, vilket var oönskat.¹⁰⁰

---

⁹⁴ Prop. 1989/90:70, s. 30–32, 50–51; SOU 1988:28, s. 130–132.

⁹⁵ Prop. 1970:125, s. 1; Kumlien (2007), s. 371–372.

⁹⁶ Ibid, s. 371–372; Harström (2009), s. 85–87; Prop. 1986/87:151, s. 92.

⁹⁷ Prop. 1989/90:70, s. 33.

⁹⁸ Arrbäck (2001), s. 9, 40–42; Prop. 1984/85:116, s. 14–15; Prop. 1989/90:70, s. 52.

⁹⁹ Prop. 1984/85:116, s. 12; Arrbäck (2001), s. 9.

¹⁰⁰ Prop. 1984/85:116, s. 14–15.

1991 ersattes biograf förordningen med lagen (1990:886) om granskning och kontroll av filmer och videogram (filmgranskningslagen).¹⁰¹ Syftet med filmgranskningslagen var att modernisera filmcensuren utifrån demokratiska värderingar och biografbyråns senaste praxis.¹⁰² En av de stora förändringarna i filmgranskningslagen var att det numera endast fanns en censurgrund, vilket var *förråande*.¹⁰³ Censurgrunden förråande, vilken tillämpades främst på skildringar av extremvåld och barnpornografi, behöll man av två anledningar. Dels för att förråande praktiskt taget var den enda censurgrund som tillämpades av Statens biografbyrå, dels för att censurkriteriet inriktade sig mot sådant innehåll som staten fortfarande ville motarbeta.¹⁰⁴ I syfte att förhindra godtycklig tillämpning och tolkningssvårigheter beslutade man att lägga till en icke uttömmande exemplifiering av förråande i lagtexten.¹⁰⁵ Enligt exemplet skulle man vid bedömningen särskilt beakta om filmens framställningar innehöll närgångna eller utdragna skildringar av grovt våld mot människor eller djur, skildrade sexuellt våld eller tvång eller skildrade barn i pornografiska sammanhang.¹⁰⁶ Vidare beslutade man att ta bort censurgrunden *skadligt upphetsande*, vilket användes på sexuella filmer och ångestskapande skräckskildringar, av den anledning att Statens biografbyrå nästan aldrig tillämpade bestämmelsen.¹⁰⁷ Därutöver avskaffades censurgrunden *förleda till brott*, som tillämpades på filmer med brottsinstructiva avsnitt, av samma anledning som i föregående mening. Samtidigt upphävdes censurgrunden eftersom man beförde att bestämmelsen kunde förhindra filmer från att ta del av den fria samhällsdebatten om kriminalitet.¹⁰⁸ Slutligen avskaffades censurgrunden *strida mot allmän lag* eftersom den inte hade använts sedan tukt- och sedlighetsförbudet slopades 1971.¹⁰⁹ Samtidigt fann utredningen att det var

---

¹⁰¹ Prop. 1989/90:70, s. 3; Arrbäck (2001), s. 9–10, 41–42.

¹⁰² SOU 1989:22, s. 48–50.

¹⁰³ Prop. 1989/90:70, s. 51–52.

¹⁰⁴ SOU 1989:22, s. 50–51.

¹⁰⁵ Ibid, s. 51; Prop. 1989/90:70, s. 52.

¹⁰⁶ 4 § 2 st. Filmgranskningslagen (1990:886).

¹⁰⁷ SOU 1989:22, s. 51–52.

¹⁰⁸ Ibid, s. 52–54.

¹⁰⁹ Ibid, 54–55.

lämpligare, utifrån ett yttrandefrihetsperspektiv och rättssäkerhetsperspektiv, att domstolen, istället för Statens biografbyrå, skulle ta ställning till om filmens innehåll stred mot allmän lag.¹¹⁰

I samband med att filmgranskningslagen inrättades 1991 så etablerades även det statliga våldsskildringsrådet. Syftet med våldsskildringsrådet var bl.a. att motarbeta extremvåld, övervaka filmmarknaden och överväga förändringar i den nya filmgranskningslagen.¹¹¹ Redan 1993 föreslog rådet, i ett delbetänkande, att filmcensuren för vuxna skulle avskaffas i takt med att en 18-årsgräns skulle införas.¹¹² I delbetänkandet framhöll man att filmer, sedan inrättandet av filmgranskningslagen, endast censurerades i syfte att skydda ungdomar under 18 år. En 18-årsgräns skulle därmed, enligt våldsskildringsrådet, innebära att det inte längre fanns ett behov av att ha vuxencensur.¹¹³ I slutändan fick förslaget aldrig genomslag. Regeringen besvarade delbetänkandet genom att framhålla att filmcensuren fortfarande var förenlig med den politiska ambitionen att motverka extremvåld i filmer.¹¹⁴

---

¹¹⁰ Ibid, s. 55.

¹¹¹ Prop. 1989/90:70, s. 39–40.

¹¹² SOU 1993:39, s. 7.

¹¹³ Ibid, s. 55, 58.

¹¹⁴ Arrbäck (2001), s. 43; Prop. 2004/05:1, utgiftsområde 17, s. 104.

6. 2000-2010-talet

6.1 Filmcensuren för vuxna avskaffas

Under 2000-talet väcktes flera motioner i riksdagen som syftade till att avskaffa filmcensuren för vuxna.¹¹⁵ Därutöver hade den teknologiska utvecklingen resulterat i ”att en långt större andel av befolkningen ser film på TV eller video/dvd än på bio”.¹¹⁶ Följaktligen var det endast en väldigt liten del av alla filmer som sågs av den svenska befolkningen som fick granskas av Statens biografbyrå.¹¹⁷ Resterande nordiska länder hade även avskaffat sin vuxencensur, vilket ökade trycket på Sverige.¹¹⁸ Kritiker i media började även kalla filmgranskningslagen för en symbollagstiftning, eftersom biografbyrån inte hade ingripit på någon film under 2000-talet.¹¹⁹ Dessutom avgick chefen för Statens biografbyrå, Gunnel Arrbäck, eftersom hon ansåg att det saknades belegg för att filmer kunde skada vuxna människor.¹²⁰ Till följd av anledningarna som anförts ovan tillsattes en statlig utredning för att bedöma om filmcensuren för vuxna fortfarande behövdes.¹²¹

2009 lämnade utredningen in sitt betänkande, vilket innehöll ett förslag på att avskaffa filmcensuren för vuxna.¹²² Utredningens förslag grundades i huvudsak på tre skäl. För det första underströk utredningen att filmcensurens inskränkning av yttrandefriheten inte längre var proportionerlig i förhållande till målet att motverka skadliga skildringar. Exempelvis betonade de att den ökade populariteten av att se videofilmer och internetfilmer i den privata hemmiljön resulterade i att endast en bråkdel av hela filmutbudet i Sverige kunde granskas av Statens biografbyrå.

---

¹¹⁵ SOU 2009:51, s. 56–57, 165–166; Mot. 2005/06:K462, s. 1; Mot 2008/09:Kr308, s. 1.

¹¹⁶ Cit. SOU 2009:51, s. 56.

¹¹⁷ Ibid, s. 166.

¹¹⁸ Ibid, s. 56.

¹¹⁹ Dalquist, Nyman (2006), ”Filmcensuren är otidsenlig och en ren symbolhandling”, *Dagens Nyheter*.

¹²⁰ Ülku, Svensson (2007), ”Filmcensurens chef går i protest”, *Svenska Dagbladet*.

¹²¹ SOU 2009:51, s. 3, 19–21, 57.

¹²² Ibid, s. 4, 165.

Således blev filmcensur av offentliga filmvisningar en ineffektiv metod för att bekämpa skadliga skildringar. Utöver detta underströk utredningen att det inte fanns en möjlighet att utvidga filmcensuren till hemmiljön, eftersom det skulle innebära en alltför stor inskränkning av yttrandefriheten.¹²³ För det andra framhöll utredningen att filmer som granskades av Statens biografbyrå nästan aldrig blev föremål för ingrepp.¹²⁴ Enligt utredningen var det sannolikt att skälet till att antalet ingripanden mot filmer hade avtagit berodde på att synen på vad som uppfattas som *förråande* hade förändrats med tiden. Samtidigt spekulerade man att det var möjligt att filmindustrin medvetet valde att inte visa filmer som riskerade att bli föremål för censuren.¹²⁵ För det tredje framhöll utredningen att resterande nordiska länder hade redan avskaffat sin vuxencensur, vilket gav stöd för att Sverige skulle följa samma riktning.¹²⁶

Vid remissbehandling bemöttes utredningens förslag av positiv respons. Exempelvis instämde Statens biografbyrå att vuxencensuren behövde avskaffas. Följaktligen presterade regeringen 2010 en proposition som stämde överens med den statliga utredningens förslag på att avskaffa vuxencensuren.¹²⁷ Till skillnad från tidigare försök så röstades detta förslag igenom i riksdagen. Således avskaffades vuxencensuren år 2011 genom lagen (2010:1882) om åldersgränser för film som ska visas offentligt.¹²⁸ Trots att förhandsgranskningen för vuxenfilmer togs bort så finns det än idag en möjlighet enligt 16 kap. 10 § c brottsbalken att ingripa i efterhand mot våldspornografi och extremvåld i rörliga bilder efter en domstolsprocess.¹²⁹

---

¹²³ SOU 2009:51, s. 166–167.

¹²⁴ Ibid, s. 166–167.

¹²⁵ Ibid, s. 167.

¹²⁶ Ibid, s. 167.

¹²⁷ Prop. 2009/10:228, s. 1, 38.

¹²⁸ Kling (2021), ”Den svenska filmcensuren”, *Svensk Filmdatabas*.

¹²⁹ Prop. 2009/10:228, s. 33–34, 40.

7. Analys

7.1 Förutsättningar för analysen

Filmcensur för vuxna innebär att intressen såsom yttrandefrihet, konstnärlig frihet och att vuxnas rätt att få ta del av ocensurerade filmer inskränks. Dessa intressen får endast inskränkas, enligt det kritiska perspektivet, om två särskilda krav är uppfyllda. För det första måste det finnas *särskilt viktiga skäl* för att inskränka det kritiska perspektivets intressen. Uttrycket särskilt viktiga skäl jämförs i detta fall med otvetydigt bevis på att filmer kunde skada vuxna. Ifall lagstiftaren aldrig tydligt kunde bevisa, mellan 1911-2011, att filmer orsakade skador på vuxna, så var lagstiftarens motivering bakom filmcensuren aldrig hållbar. För det andra måste filmcensuren inskränkning av det kritiska perspektivets intressen vara proportionerlig i förhållande till lagstiftarens mål. Syftet med vuxencensuren jämförs i detta fall med intresset av att skydda vuxna från skadliga skildringar, eftersom detta har varit ett vanligt förekommande argument från lagstiftarens sida sedan biograförordningen först inrättades. Ifall vuxencensuren endast var ett ineffektivt sätt för staten att förhindra att vuxna tog del av skadliga skildringar, mellan 1911-2011, så var lagstiftarens motivering bakom filmcensuren aldrig hållbar. Samma sak gäller om inskränkning av det kritiska perspektivets intressen aldrig var proportionerlig i förhållande till lagstiftarens mål. Till sist vill jag poängtera att även om analysen skulle komma fram till att lagstiftarens argument var hållbara eller inte hållbara så behöver inte detta betyda att det var *rätt* eller *fel* att censurera filmer för vuxna, eftersom detta är också en moralisk och politisk fråga.

7.2 Skadar filmer vuxna?

Till att börja med ska jag ta ställning till om det första kravet var uppfyllt. Frågan om hur rörliga bilder ska regleras har, till följd av filmens koppling

till smak, alltid varit en politiskt och moraliskt laddad fråga. Följaktligen har flera omfattande undersökningar fått ge vika för förutfattade moraliska- och politiska ställningstaganden som kopplar film till skada. Ett exempel på detta är hur lagstiftaren valde att motivera 1911 års biografförordning. Trots att lagstiftaren aldrig presenterade något otvetydigt stöd för sin uppfattning, så framhöll de ändå att omoraliska filmer kan negativt påverka vuxna medborgare. När flera statliga utredningar sedan började varna för att det endast fanns tvivelaktigt stöd för att filmer kunde skada vuxna människor, så valde lagstiftaren att fortfarande behålla filmcensuren. Lagstiftaren ansåg nämligen att tvivelaktigt stöd i forskningen var tillräckligt för att fortsätta använda filmcensur för vuxna, vilket inte är förenligt med det kritiska perspektivets höga krav. Att lagstiftaren plötsligt verkade sänka beviskravet, när forskningen inte gav stöd för deras tes, berodde förmodligen på att lagstiftarens politiska, moraliska eller smakliga övertygelser skiljde sig från de vetenskapliga slutsatserna. Med andra ord kan man beskriva detta som en form av *confirmation bias* från lagstiftarens sida. Samtidigt tycker jag att det är oroande att lagstiftaren aldrig valde att lyfta upp, när vuxencensuren avskaffades, att det har alltid saknats stöd för att vuxna skadas av filmer. Detta har trots allt varit självklart sedan 60-talet. Enligt mig visar detta att lagstiftaren ända fram till 2011 fortfarande var av den moraliska och politiska uppfattningen att filmer kunde skada vuxna. Följaktligen kan man dra slutsatsen att lagstiftarens påstående om att filmer skadar vuxna har alltid varit ett moraliskt och politiskt argument, utan otvetydigt stöd i forskning. Utöver detta vill jag även understryka att det är möjligt att filmer negativt kan påverka vuxna människor. Dock är det upp till lagstiftaren att bevisa att sådant är fallet. Trots många opartiska undersökningar mellan 1911-2011 så kunde man aldrig säkert fastslå att filmer skadade vuxna människor. Enligt min åsikt medför detta att lagstiftarens sätt att motivera filmcensuren för vuxna inte var hållbart utifrån det kritiska perspektivet.

7.3 Var vuxencensuren effektiv/proportionerlig?

Vidare ska jag ta ställning till om det andra kravet var uppfyllt. För att filmcensuren någon gång mellan 1911-2011 ska ha varit effektiv så måste det ha funnits ett behov av att skydda vuxna från skadliga skildringar. Dock förutsätter detta att lagstiftaren någon gång mellan 1911-2011 otvetydigt hade bevisat att filmer skadade vuxna. Som tidigare nämnts så fanns det aldrig någon sådan otvetydig bevisning. Man kan därför framhålla att filmcensuren alltid på ett oproportionerligt sätt har inskränkt det kritiska perspektivets intressen. Detta eftersom lagstiftaren aldrig klart bevisade att det fanns ett behov av att skydda den vuxna medborgaren från de skadliga skildringarna. Även om vi utgår från att lagstiftarens bevis var tillräckliga så uppstår flera problem. För att filmcensuren någonsin ska ha varit effektiv i sitt mål att skydda vuxna från skadliga skildringar så krävs det att alla skadliga skildringar censurerades, oberoende av konstform. Redan när filmcensuren inrättades förhindrades inte vuxna medborgare från att se skadliga skildringar i andra konstformer. Exempelvis kunde vuxna ta del av ocensurerade teaterföreställningar, tidningar och böcker. Forskningen är dessutom tydlig med att filmen inte har någon unik förmåga, i jämförelse med andra konstformer, att skada sin publik. En kan därför ifrågasätta om filmcensuren, vid 1900-talets första halva, någonsin var effektiv i sitt sätt att skydda vuxna från skadliga skildringar, eftersom censuren endast användes på skadligt innehåll i filmer och inte på skadligt innehåll i andra konstformer. Sedan 1950-talet har det blivit ännu tydligare att filmcensuren aldrig har varit effektiv. Exempelvis innebar inrättandet av television, videogram och internet att alla former av filmvisning inte längre kunde förhandsgranskas av staten. Den teknologiska utvecklingen gjorde därmed filmcensuren omöjlig att motivera. Följaktligen kan man konstatera att filmcensuren alltid har varit ineffektiv för sitt mål att skydda vuxna från skadliga skildringar, eftersom alla konstformer har aldrig varit censurerade samtidigt. Dock är det viktigt att belysa att censur för alla kulturella verk,

som en lösning på detta problem, hade resulterat i en oproportionerlig och alltför stor inskränkning av det kritiska perspektivets intressen. Utöver dessa stora problem vill jag även lyfta några mindre, men fortfarande betydelsefulla, problem med filmcensuren. Ett annat problem var att censurgrunderna i biografafförordning var väldigt vaga, vilket kunde leda till att den konstnärliga friheten inskränktes på ett oproportionerligt sätt genom felaktiga ingrepp. Under 1950-talets andra halva försökte lagstiftaren motarbeta detta genom att inrätta ett granskningsråd, ett konstnärligt skydd och en exemplifiering för termen förråande. Enligt min åsikt var dessa förändringar ett erkännande från lagstiftarens sida att censurgrunderna i biografafförordning inte uppfyllde proportionalitetskravet, eftersom inskränkningen blev alltför stor. Ett annat problem med filmcensuren var att den ibland kunde få motsatt effekt, vilket gjorde den mindre effektiv. Exempelvis visade 60-talet att en kontroversiell klippning från Statens biografbyrå kunde skapa mer uppmärksamhet för en skadlig film än vad filmen hade fått om ingen klippning gjordes alls, vilket stod direkt i konflikt med lagstiftarens intresse av att utesluta sådant innehåll från samhället. Därutöver visade våldsskildringsrådet att Statens biografbyrå endast censurerade vuxenfilmer, under 90-talet, för att skydda ungdomar under 18 år. Enligt min åsikt visar detta på att filmcensuren var direkt olämplig och oproportionerlig, eftersom flera som var över 18 år fick sina intressen inskränkta trots att Statens biografbyrå endast ville skydda personer under 18 år. I slutänden visar ovanstående exempel på att lagstiftarens argument bakom filmcensur för vuxna inte har varit hållbara, eftersom filmcensuren alltid har varit ineffektiv och oproportionerlig. Följaktligen fanns det inte en anledning, enligt det kritiska perspektivet, att särbehandla filmen från andra konstformer.

7.4 Slutsats

Till slut, var lagstiftarens sätt att motivera den svenska filmcensuren för vuxna mellan 1911-2011 någonsin hållbar utifrån ett kritiskt perspektiv?

Svaret på frågan är nej. Lagstiftarens argument var aldrig hållbara eftersom de aldrig otvetydigt bevisade att filmer orsakade skador på vuxna. Vidare var filmcensur alltid en ineffektiv metod för att bekämpa skadliga skildringar. Samtidigt medförde filmcensuren alltid en oproportionerlig inskränkning av det kritiska perspektivets intressen.

Källförteckning

Källor

Offentligt tryck

Svensk författning

SFS 1911:7 Förordningen angående biografföreställningar.

SFS 1914 Förordning om ändrad lydelse av §§ 4, 6, 7, och 13 i förordningen angående biografföreställningar.

SFS 1929 Förordning om ändrad lydelse av §§ 3, 5, 6, 7, och 12 i förordningen angående biografföreställningar.

SFS 1954:512 Förordning om ändring i vissa delar av förordningen angående biografföreställningar.

SFS 1959:348 Förordning med särskilda bestämmelser om biografföreställningar m.m.

SFS 1981:485 Lag om förbud mot spridning av filmer och videogram med våldsinslag.

SFS 1982:563 Lag om ändring i lagen om förbud mot spridning av filmer och videogram med våldsinslag.

SFS 1985:990 Lag om ändring i förordningen med särskilda bestämmelser om biografföreställningar.

SFS 1990:886 Lag om granskning och kontroll av filmer och videogram.

SFS 1991:1469 Yttrandefrihetsgrundlagen.

SFS 2010:1882 Lag om åldersgränser för film som visas offentligt.

Utredningsbetänkanden

SOU 1951:16 Filmcensuren – Betänkande I.

SOU 1969:14 Filmen – censur och ansvar.

SOU 1983:70 Värna yttrandefriheten.

SOU 1988:28 Videovåld II – förslag till åtgärder.

SOU 1989:22 Censurlagen – en modernisering av biografförordningen.

SOU 1993:39 En gräns för filmcensuren.

SOU 2009:51 Avskaffande av filmcensuren för vuxna – men förstärkt skydd för barn och unga mot skadlig mediepåverkan.

Propositioner

Prop. 1911:160 Förslag till förordning angående biografföreställningar.

Prop. 1954:116 ang. anslag för budgetåret 1954/55 till Statens biografbyrå m.m.

Prop. 1959 med förslag till förordning med särskilda bestämmelser om biografföreställningar m.m.

Prop. 1970:125 med förslag till ändring i tryckfrihetsförordningen m.m.

Prop. 1980/81:176 med förslag till lagstiftning mot viss spridning av videogram med våldsinslag m.m.

Prop. 1984/85:116 om åtgärder mot våldsskildringar i videogram m.m.

Prop. 1986/87:151 om ändringar i tryckfrihetsförordningen m.m.

Prop. 1989/90:70 om våldsskildringar i rörliga bilder m.m.

Prop. 1990/91:64 om yttrandefrihetsgrundlag m.m.

Prop. 2004/05:1 Utgiftsområde 17 – Förslag till statsbudget för 2005.

Prop. 2009/10:228 Filmcensuren för vuxna avskaffas – skyddet för barn och unga mot skadlig mediepåverkan stärks.

Motioner

Mot. 1929:102 I, fröken Hesselgren, om undervisnings- och upplysningsverksamhet i sexuella frågor.

Mot. 1964:316 I, herr Möller, om utredning rörande filmcensuren.

Mot. 1964:385, herr Per-Olof Hanson, I om utredning rörande filmcensuren.

Mot. 1964:459 II, fru Gärde Widemar, om utredning angående filmcensuren.

Mot. 2005/06:K462, Tasso Stafilidis (v), Filmcensuren.

Mot 2008/09:Kr308, Anna Tenje och Jan R Andersson (m), Avskaffad förhandscensur av film.

Övrigt tryck

Betänkande med förslag till förordning ihefattande vissa bestämmelser angående förevisning af biografbilder afgivet den 2 september 1910.

Riksdagens protokoll – 1909 – Andra kammaren. – N:o 70. – Onsdagen den 19 maj.

Litteratur

Arrbäck, Gunnel (2001), "Statens biografbyrå 1911–2000", Stockholm.

Harström, Björn (2009), "Vad vi inte får se – 100 år av censurpolitik", Stockholm: Stockholms universitet.

Kumlien, Mats (2007), "Roller och regler – Censur av teater och film i rättshistorisk belysning", *Juridisk Tidskrift*, nr. 2, s. 343–378.

Musson, Anthony, Stebbings, Chantal (2012), "Making legal history – Approaches and Methodologies", Cambridge: Cambridge University Press.

Nääv, Maria, Zamboni, Mauro (2018), "Juridisk metodlära", Lund: Studentlitteratur AB.

Skoglund, Erik (1971), "Filmcensuren", Stockholm: Pan/Norstedts.

Svensson, Arne (1976), "Den politiska saken – En studie i Statens biografbyrås tillämpning av den utrikespolitiska censurnormen sedan 1914", Stockholm: Sundt Offset.

Å Modéer, Kjell (2010), "Historiska rättskällor i konflikt – En introduktion i rättshistoria", Stockholm: Santérus Förlag.

Övrigt

Aftonbladet (2023), "Libanon och Kuwait stoppar "Barbie"", tillgänglig på <https://www.aftonbladet.se/nojesbladet/a/q1wBd1/kulturminister-vill-stoppa-barbie> (besökt 2024-05-02).

Dalquist, Ulf, Nyman, Anders (2006), "Filmcensuren är otidsenlig och en ren symbolhandling", *Dagens Nyheter*, tillgänglig på <https://www.dn.se/arkiv/debatt/filmcensuren-ar-otidsenlig-och-en-ren-symbolhandling/> (besökt 2024-04-28).

Ibrahim, Samantha (2023), "Florence Pugh black-barred over 'Oppenheimer' nudity in India, Middle East", *New York Post*, tillgänglig på <https://nypost.com/2023/07/25/florence-pugh-gets-censored-over-oppenheimer-nudity/> (besökt 2024-05-02).

Kling, Jens (2021), "Den svenska filmcensuren", *Svensk Filmdatabas*, tillgänglig på <https://www.svenskfilmdatabas.se/sv/den-svenska-filmcensuren/> (besökt 2024-04-29).

Svensk Filmdatabas, "491 (1964) – Handling – Censur/granskning", tillgänglig på <https://www.svenskfilmdatabas.se/sv/item/?itemid=4685&type=film#> (besökt 2024-04-20).

Svensk Filmdatabas, "Mad Max (1979) – Censur/granskning", tillgänglig på <https://www.svenskfilmdatabas.se/sv/item/?type=film&itemid=50135#censorship> (besökt 2024-05-02).

Svensk Filmdatabas, "Motorsågsmassakern (1974) – Censur/granskning", tillgänglig på <https://www.svenskfilmdatabas.se/sv/item/?type=film&itemid=18902#censorship> (besökt 2024-05-02).

Svensk Filmdatabas, "Nosferatu (1922) – Censur/granskning", tillgänglig på <https://www.svenskfilmdatabas.se/sv/item/?type=film&itemid=11806> (besökt 2024-05-02).

Sveriges Radio (2015), "Sweden one of the last democracies to ban film censorship", tillgänglig på <https://sverigesradio.se/artikel/6194465> (besökt 2024-05-02).

Uppsala universitet, "Mats Kumlien", tillgänglig på <https://www.uu.se/kontakt-och-organisation/personal?query=N96-4692> (besökt 2024-05-20).

Ülkü, Holago, Svensson, Karin (2007), "Filmcensurens chef går i protest", *Svenska Dagbladet*, tillgänglig på <https://www.svd.se/a/7734bd87-7df7-3c81-86ce-f53f3a4be6ce/filmcensuren-s-chef-gar-i-protest> (besökt 2024-05-13).